

O POSREDNIČKOJ FUNKCIJI NARODNOSTI

Opšta evolucija čovekovih prava, — bar na načelnom nivou uređivanja međusobnih odnosa među zajednicama koje žive van nacionalnih i državnih okvira svoje matične nacije, — izazvala je za poslednjih dvadeset godina neke nove ideje i druga shvatanja u pogledu funkcija takvih nacionalnih zajednica.

Slovenija je postala jedna od federativnih jedinica Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije; zbog svog ekonomskog položaja, istorijskih iskušenja i drugih egzistencijalnih određenja male nacije ona je, u drugom svetskom ratu, doživela da je osvajači i njegovi vazali između sebe više puta dele (Slovincima je pripreman genocid); ona je ipak uspela da u pomenutom sudbinskom istorijskom zbivanju združi u narodnooslobodilačkoj borbi sve svoje regionalne delove — nezavisno od versajskih granica koje je postavio osvajač (priključenje Rajhu jednog dela Slovenije). Međutim, posleratna situacija dovela je do toga da ova federativna, u visokom procentu nacionalno homogena, a s drugim jugoslovenskim narodima sjedinjena državnica, ne obuhvati i svoje granične pokrajine (Tršćansko i Gorično područje, Beneška Slovenija, Koruška, Porabje), već su one ostale u okvirima tri susedne države (Italije, Austrije, Mađarske). Takav položaj je otvorio — u vezi sa zagranničnim Slovincima — ceo niz pitanja a u prvom redu pitanje njihovog svestranog razvoja, očuvanja nacionalne suštine, komuniciranja s nacionalnom bazom u označenim državnim i društvenim okvirima, i to uz novonastale međudržavne odnose. S obzirom na utemeljenje samostalne delatne politike nesvrstanosti SFRJ i politike otvorenosti prema svetu ove samoupravne socijalističke zajednice, utrti su putevi dobrih susedskih odnosa sa svim susednim državama.

Sve ovo je zahtevalo nove ideje i ispravljanje, izmenu ustaljenih pogleda na položaj narodnos-

---

ti (koje su pogranične — s obzirom na nacionalnost i državu) i na njihovu funkciju.

Među tim novinama ovde nas pre svega zanima zamisao o novoj *posredničkoj* funkciji takve nacionalne zajednice, koju su političari i državnici nazvali *funkcijom mosta* — ali to nisu bliže definisali.

Pri činjenici da su susedne države već potražile put dobrih odnosa i da ih (Austriju, Italiju, Jugoslaviju) i međudržavne i međunarodne pravne odredbe obavezuju na zaštitu prava pomenutih narodnosti — takozvanih nacionalnih manjina — sada se, negde više a negde manje, postepeno izdvaja iz istorijske opterećenosti zamisao o dručijoj prirodi, položaju, mogućnostima i funkciji navedenih zajednica.

Prema novim zamislima, te zajednice treba da imaju maksimalne mogućnosti za svoj nacionalni razvitak; one više neće biti *objekt* međudržavnih rasprava, već *subjekt*, kad je na bilo koji način u pitanju njihova egzistencija; njihovi članovi neće biti stranci u državi druge nacionalnosti, već činilac vredan poštovanja, koji — zbog prirode stvari, zbog svoje nacionalne različitosti — treba da obavlja posrednički zadatak, zadatak zbližavanja u cilju boljeg međusobnog upoznavanja i saznavanja različitih kultura.

Govoreći o *kulturnom posredništvu*, zadržaćemo se samo na udelu narodnosti u odnosima među susednim državama. U središtu naše pažnje neće biti brojne razmene na području substrata, istupanje raznih kulturnih grupa, horova, amaterskih pozorišnih, folklornih, sportskih, skupina, itd., mada time nikako ne mislimo da potcenimo pomenute faktore. Navešćemo samo neka ostvarenja koja, u tom posredništvu, znače određeni kvalitet dublje prirode i koja — po našem mišljenju — predstavljaju pokazatelj stepena međusobnog uticanja i funkcije mosta.

Uz ovakav pristup čine nam se korisnim saznanja koja je dosad dala *uporedna istorija književnosti*, iako na metodološki sistem ove nauke možemo samo delimično da se oslonimo: i ona se zaustavlja na jezičkim i međunarodnim granicama, na razmeni ideja, knjiga, tema i na vezama među raznim književnostima, umetničkim strujanjima i uticajima.¹⁾ Naravno, takvi kontakti i strujanja se samo delimično protežu preko određene geografske granične regije ili se ostvaruju u okviru određenih narodnosti, nacionalnih manjina. Međutim, treba uvek imati u vidu

---

¹⁾ M. F. Guyard, *La Littérature comparée*, (Objet et méthode), Presse Universitaire de France, Paris, 1965.

i saznanja politikološke nauke, kao i posebne istraživačke usmerenosti namenjene položaju narodnosti.

Kao činilac literarnog ili kulturnog kosmopolitizma, komparativisti navode, na prvom mestu, *znanje jezika*. Poznato je da je tamo, gde su narodnosti imale dodira, na pograničnim teritorijama, — usled istorijskog razvoja i društveno dominantnog položaja nacije koja vlada državom, a time i društvom, — dolazilo do dvojezičnosti i to delimično u *superpoziciji*, a delimično u *juxtapoziciji* — kako dvojezična stanja shvata francuski stručnjak za pitanja narodnosti Gij Ero.²⁾ Do visokog procenta dvojezičnosti došlo je među Slovencima u već pomenutim pograničnim jugoslovensko (slovenačko) — italijanskim, austrijskim, mađarskim regionima, ali takozvana državnodominirajući narod nije pokazao sluha za „manjinski” jezik. Na ovu neskladnost upozorava slovenački tršćanski pisac A. Rebula kad piše da italijanski govori svaki Slovenac, ali da je za Italijana njegov prvi sused manje ili više neznanac itd.³⁾ U takvoj situaciji ostvarena je do danas samo jednostrana mogućnost da se prevladaju jezičke granice. Za taj srednjoevropski kutak istorija navodi ceo niz oblika pomoću kojih su kvantitativno i državno veće zajednice težile da eliminišu — asimiliraju tamošnju slovenačku, a i kulturnu individualnost. Međutim, tokom stoleća, represivnim oblicima je ostvarena samo neka vrsta amorfne dvojezičnosti i takva ista bikulturnost kod delova manjinskog stanovništva.

Kao sledeći činilac javljaju se *prevodi*. U ovom slučaju *male nacije* su, u poređenju sa velikim nacijama, u nejednakom položaju. One su u prošlosti, ali i dan-danas, — već zbog samog kvantiteta, ali i zbog kasnijeg starta, — bile primorane da se upoznaju sa onim što su drugi ostvarili. Zato su morale da neguju prevodilaštvo i nije slučajno što su se u malim nacijama, usled celog niza okolnosti, prevodenja latili najbolji stvaraoči, dok tu težnju velike zajednice ne pokazuju. Ali, to što se ispoljilo kao nedostatak i veliki napor — pretvorilo se u prednost. Navlašćemo opet A. Rebulu: U Trstu, gde žive hiljade italijanskih intelektualaca, nema nijednog jedinog prevodioca za slovenački jezik (op. cit). Naravno, time ne mislimo da kažemo da prevodioci treba da se regrutuju samo sa onog područja gde se sreću narodnosti u neposrednom fizičkom kontaktu.

²⁾ Guy Heraud: *Peuples et langues d'Europe*, Paris, 1966.

³⁾ A. Rebula: *Kultura v obmejnih pokrajinah: vloga Trsta, Most, revija za kulturo in družbena vprašanja*, 1970, br. 26/27.

Među zanimljiva svedočanstva posleratnog perioda spada svakako spoznaja koruškog austrijsko-nemačkog pisca Jozefa Fridriha Perkoniga, koji je u komentaru zbirke „Europäische Dichtung aus dem Südosten (Evropsko pesništvo Jugoslova)“⁴⁾ napisao: „Grešimo ako mislimo da je nekom narodu učinjena usluga i ukazana milost onda kad delić njegovog pesništva drugi narod prevede na svoj jezik. Mada je svakom narodu dobrodošlo poštovanje i odati priznanje njegovim duhovnim tvorevinama kad se jave u literaturi među drugim narodima, darovani su ipak oni (u ovom slučaju mi) koji su dobili pesničku supstancu.“

Pesnik i pisac koga smo naveli, bio je po majci Nemač, a po ocu Slovenac; u svom poslednjem razdoblju izrazio se posvetio kulturnoj posredničkoj ulozi. Saradivao je na prevođenju mnogih slovenačkih dela na nemački jezik.

Tako smo stigli do uloge *pojedinačnog posrednika*. Uloga prevodilaštva dokazuje se kao značajna, iako ne bismo želeli da sva pitanja podredimo samo prevodilaštvu. Ipak ostaje otvoreno pitanje kada će prevodioci moći da prerastu nivo tehničke savršenosti, ma kako bio visok njen stepen, i da dostignu nivo stvaralačke misli.

Za nas će biti zanimljiv primer da je politikološko delo: Sperans (Edvard Kardelj), *Razvoj slovenačkog nacionalnog pitanja*⁵⁾ preveo J. Messner, profesor slovenačke gimnazije u Celovcu,⁶⁾ i na taj način upoznao širu evropsku javnost sa politikološkim tumačenjem pitanja narodnosti (sa marksističkog stanovišta).⁷⁾

Doduše, geografsko susedstvo, bikulturna okolina, sama navodi na posredništvo; međutim, upravo ta činjenica što su narodnosti bile u „dodirnom položaju“, postala je, u prošlosti, u slučaju velikih i malih nacija, pozorje težnji, koje su izričito suprotne stvaralačkom poštovanju jezičkih, kulturnih i nacionalnih razlika. Ako tako odmerimo istorijske okolnosti, one, u izvesnom

---

⁴⁾ Europäische Dichtung aus dem Südosten, Herausgegeben von Joseph Friedrich Perkonig; Ivan Cankar, Spuk im Florianital; Ivan Tavčar, Herbstblüte; Miško Kranjec, Herr auf eigenem Grund, Sprung in die Welt; Edvard Wancura Verlag, Wien-Stuttgart. (Izdavač je dao i uvodne propratne eseje o slovenačkim piscima).

⁵⁾ „Razvoj slovenskega narodnega vprašanja“, I izdanje, Ljubljana, 1939; II izdanje Ljubljana, 1957, III izdanje Ljubljana, 1970.

⁶⁾ „Die Vierteilung; Nationale Frage des Slovenen, Europäische Perspektiven, Europa Verlag, Wien—Frankfurt—Zürich, 1971.

⁷⁾ Recenzent (W. Filla) u „Die Zukunft“ (1972, br. 2, Socialistische Zeitschrift (Austrija) für Politik, Wirtschaft und Kultur) zaključuje da je reč o značajnom delu posvećenom pitanju narodnosti.

smislu, umanjuju napred pomenute mogućnosti za brži razvoj novijih saznanja.

U međudržavnoj politici, i to upravo za područja koja uzimamo kao primer, sve više se naglašava potreba za međusobnom kulturnom razmenom i vezom nacionalnih grupa sa nacionalnom maticom.⁹⁾

Nastojanja usmerena u prvom pravcu treba da postepeno otklone nedostatke koji su u istoriji nastali u brojno snažnijim nacionalnim zajednicama, dok bi drugi pravac trebalo da omogući prirodno kulturno strujanje. Sve to treba da izravna kulturni bilans u višenacionalnom susedstvu. Ako možemo da verujemo izveštajima o tim zbivanjima, takvi naponi već sada imaju blagotvorno dejstvo.

Dok se u okviru koroške (Austrija) slovenačke razmene afirmiše muzika (razmena opera i koncerta), u Trstu se ističu dramske kuće (Slovensko gledalište, pozorište nacionalne manjine,⁹⁾ kome se pridružio Teatro Stabile di Trieste, koji je uveo u svoj program prvo slovenačko delo: S. Grum, *Događaj u mestu Gogi*.¹⁰⁾

Među ostvarenja koja predstavljaju svojevrсно otklanjanje nedostataka spada takođe i koroška antologija, koja obuhvata i slovenačke autore sa izvornim tekstom i sa prevodom.¹¹⁾ Isto tako je zanimljivo zbivanje u revijalnoj štampi, gde je došlo do dijaloga u kojima se sreću autori susednih narodnosti i razmenjuju svoja gledišta o mogućnostima zajedničkog života i rada i međusobnom kulturno-političkom položaju.¹²⁾

Kulturni posrednički položaj nacije ili jednog njenog dela vidi se u svojoj svojoj mnogostranosti već iz ovo nekoliko primera. Međutim, mi u

⁹⁾ Navodimo mišljenja slovenačkih intelektualaca u Trstu. Oni smatraju da bi institucije u nacionalnoj matici morale više da vode računa o Slovencima van granica (D. Cupin, student); da bi matična domovina morala da pomaže da oni, van granica, dobiju svoju specifičnu ulogu (A. Lokar); da i Slovence van granica obuhvata i uključuje u deo jedinstvenog kulturnog prostora nezavisno od upravno-političkih činjenica (I. Tavčar, dramski pisac i prevodilac). Anketa: Slovenski kulturni prostor prevazilazi državne granice; „Delo“, 1 juni 1968, str. 15. — T. Veiter pominje kulturnu razmenu u posebnom poglavlju: *Kulturaustausch mit dem Stammvolk, Das Recht der Volksgruppen und Sprachminderheiten in Österreich*, Wien—Stuttgart, 1970.

⁹⁾ Filip Kalan: *La mission du théâtre slovène à Trieste*; u: *Essais sur le théâtre*, Ljubljana, 1961.

¹⁰⁾ a. g. b. A proposito di „Avvenimento nella città di Goga, Umana (časopis), Trieste, 1972, br. 1—4.

¹¹⁾ Dr Erich Nussbaumer, *Kärnten im Wort*, Izd. J. Heyn, Klagenfurt, 1971.

¹²⁾ „Most“, revija za kulturna in društvena vprašanja, Trst (dijalog-prilozi su štampani i na slovenačkom i na italijanskom jeziku).

ovom našem napisu nismo produbljivali neka pitanja kao što je, na primer, pitanje prihvatanja onih narodnosti čije razlike u kulturi — mada susedske — nisu nailazile na susretljivost i razumevanje. U našem, slovenačkom primeru, kao i u primeru delova naše nacije u susednim državama, to pitanje se javlja u svoj svojoj ambivalentnosti. Jer, kada smo mi prihvatili ono što je tuđe, mi smo to na svoj način obrađivali ili negirali, istovremeno stvarajući o tuđem stvaralaštvu svoju sopstvenu predstavu i tako bili osiromašeni, jer nam je izmicala njegova suština.

Pitanje posredničke funkcije određenog dela jedne nacije u višenacionalnoj pograničnoj zoni — nacionalne manjine kao mosta — ne treba, dakle, procenjivati samo spolja; kulturna razmena se ne odvija jedino u određenom geografskom području, već je njeno pozorje čitava nacionalna celina. Pre svega, nije reč o promenama koje će se desiti samo sa jedne strane, već one moraju biti obostrane; ona strana, koja tokom istorije nije stekla dovoljno iskustva o korisnosti razmena, mora da nadoknadi dosadašnje velike praznine.

U ovom proleću koje tek nastaje prve laste su — pri svakom ovakvom događaju — upravo ljudi iz narodnosti pograničnih zona te je zato razumljivo što je skepsa još uvek prisutna.

(Prevela sa slovenačkog
DOBRINKA HADŽI-SLAVKOVIĆ)

